

POROČILO, SKLEPNA RAZPRAVA IN SKLEPI STROKOVNEGA POSVETA O DELU Z NADARJENIMI NA SREDNJIH ŠOLAH 2018

KRATKO POROČILO O ORGANIZACIJI POSVETA

Dvodnevni posvet je bil organiziran v Hotelu Radin v Radencih 29. in 30. 11. 2018. Na vabilo obeh središč za delo z nadarjenimi dijaki v kohezijskih regijah Vzhodna in Zahodna Slovenija se je odzvalo **100 udeležencev iz 45 srednjih šol** (in Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani in Zavoda RS za šolstvo). Za plenarni del je bilo izbranih in izvedenih 8 predstavitev, v 4 delavnice Primeri dela z nadarjenimi na področju (1) Družboslovje, humanistika in ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, (2) Naravoslovje, matematika in tehnika, (3) Umetnost in (4) Organizacija na ravni šole pa so mentorji ali koordinatorji dela z nadarjenimi prijavi in izvedli 27 predstavitev, ki so služile izmenjavi izkušenj med šolami. Po predstavitvah so sledile razprave, o katerih so moderatorji poročali v plenarnem delu.

Program posveta, Zbornik povzetkov predstavitev, predstavitev in fotografije s posveta so objavljene na spletni strani središča vzhodne kohezijske regije, Projekta RaST (www.projekt-rast.si) > STROKOVNO).

SKLEPNA RAZPRAVA POSVETA

Razprava se je začela z ugotovitvijo, pohvalo, da je posvet pokazal, kako je mogoče z dobro organizacijo, sodelovanjem in izmenjavo izkušenj v relativno kratkem času enega leta določene rešitve kakovostno uresničiti, za druge pa pripraviti smiselne nastavke. Tako se je med udeleženci in tudi med njihovimi kolegi, ki sodelujejo s središčema za delo z nadarjenimi, okrepilo zavedanje o možnostih predvsem pa nujnosti bolj intenzivnega in sistematičnega ukvarjanja z nadarjenimi.

V razpravi sta bila izpostavljena naslednja problema, ki ju skozi spodnji potek razprave podrobneje pojasnjujemo: **(1) neurejene strokovne podlage** za prepoznavanje nadarjenih in **(2) neprimerno sistemsko financiranje** dela z nadarjenimi dijaki.

V predstavitvah **srednješolske prakse** dela z nadarjenimi se je jasno videlo **ne upoštevanje rezultatov instrumentarija, ki se uporablja za prepoznavanje nadarjenosti otrok**.

Na eni strani srednje šole (SŠ) v svoje **obogatitvene dejavnosti** vključujejo **širši spekter otrok, kot le identificirano nadarjene**. Vključujejo tiste dijake, ki želijo, so pripravljeni in zmožni delati več, kot jim ponuja in zahteva pouk. Torej SŠ v praksi ali širijo obseg termina »nadarjeni dijak« ali pa še niso razvile aktivnosti, ki bi bile namenjene identificirano nadarjenim.

Po drugi strani SŠ vključujejo **v delo po individualiziranih načrtih (IND ali INDEP)**, ki so namenjeni dijakom s »posebnimi sposobnostmi«, **le (majhno) manjšino identificirano nadarjenih**.

Slovenski instrumentarij za prepoznavanje nadarjenosti temelji na psihometričnih testih v 4. razredu osnovne šole (»identifikacija«), kar je v primerjavi z nekaterimi drugimi državami pozitivno. Te države prepoznavajo nadarjenost le na podlagi mnenja učiteljev (»evidentiranje«), kar je v Sloveniji predstopnja identifikacije. Slovenija si takšno identifikacijo nadarjenih lahko privošči, ker imajo osnovne šole (OŠ) zaposlene psihologe, ki so edini primerni za izvajanje psihometričnih testov. A

psihologov na šolah v splošnem primanjkuje, predvsem zaradi večanja težav na področju psihičnega zdravja učencev in dijakov, še posebej pa jih primanjkuje za prepoznavanje nadarjenosti.

Preširoka definicija nadarjenosti je problematična, ker se med identificiranimi nadarjenimi **ne identificirajo** tisti, ki so »bolj nadarjeni« od ostalih oz. **resnično »posebni«**. Gre za 2 do 10% populacije (odvisno od postopka identifikacije; znotraj tega pa je gotovo 0,5% tistih, ki so »izjemni«, npr. predstavniki Slovenije na olimpijadah iz znanj).

Dodatno so **status nadarjenih zapletle štipendije** oz. nagrajevanje mladih z denarjem, namesto da bi pri njih spodbujali razvoj delovnih navad in učnih strategij, vztrajnost in druge motivacijske kvalitete ter jim omogočali delovne pogoje za razvoj njihove nadarjenosti (in jih ne nagrajevali zgolj za to, ker so po izbranih kriterijih dokazali svojo izjemnost). Denarno nagrajevanje je v današnji družbi še bolj problematično kot je bilo ob začetku štipendiranja nadarjenih v 1970-ih letih.

Problem se je še poglobil, ko je prejemanje Zoisove štipendije začelo temeljiti predvsem na identifikaciji nadarjenosti in ne več toliko na socialnem statusu družin in poklicnih ambicijah otrok (kot v začetni ideji štipendiranja nadarjenih). Starši in šole so stremeli k čim več identificirano nadarjenim, ker je imelo to posledice ne samo pri ugledu družine/šole, pač pa tudi finančno (za družino).

V zadnjih letih pa so se **Zoisove štipendije** povsem odmaknile od svojega poslanstva in **temeljijo na nestrokovnem, za nadarjene celo škodljivem načinu dodeljevanja**, saj so postali izključni kriterij vidni dosežki učencev in dijakov. Pri tem se ne upošteva dejstva, da so tekmovanja iz znanj, ki so najpogostejši izkaz dosežkov, prostovoljna in so v prednosti dijaki na šolah, ki omogočajo sodelovanje na pripravah pri organizatorjih tekmovanj (prevoz dijakov na »centralizirane priprave« ali druge bolj oddaljene aktivnosti je za šole pogosto nepremostljiv strošek).

Prepoznavanje nadarjenosti in uresničeni dosežki predstavljajo znanstveno različni merili. Prvo se lahko imenuje »nadarjenost«, drugo na »talent«. Po F. Gagneju pomeni nadarjenost višjo sposobnost oz. potencial posameznika, medtem ko pomeni talent uresničenje te sposobnosti, kar se kaže v dosežkih. Za razvoj nadarjenosti v talente mora biti posameznik vključen v primerno (spodbudno, izzivalno, varno itd.) okolje. Medtem ko je lahko nadarjenosti pri posamezniku več, se talent – če govorimo o »resnično posebnih« - običajno lahko pokaže na par ali samo enem področju (katerem, je seveda zelo odvisno od okolja).

Pred Sklepi zgornje razprave dodajamo v tem dokumentu še OBSTOJEČE SISTEMSKE IN PILOTNE REŠITVE ZA DELO Z NADARJENIMI NA SŠ:

14. ČLEN PRAVILNIKA o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva (Pravilnik) **v svojem 14. členu** od leta 2011/12 **določa financiranje dela z nadarjenimi na SŠ**. Ta člen **se ne izvaja, ker SŠ ne vedo**, kateri njihovi dijaki veljajo kot nadarjeni in kako uresničevati v tem členu dodeljene ure za vsakega od njih. Število otrok, ki v SŠ vstopijo z dokazilom o nadarjenosti iz OŠ (glej zgoraj Slovenski instrumentarij za prepoznavanje nadarjenosti), je preveliko, da bi gimnazije, ki vpišejo veliko večino nadarjenih, ob rednem pouku lahko delale z nadarjenimi skladno s 14. členom.

Nadarjene dijake in delo z njimi določa (po 14. členu) **Koncept dela z nadarjenimi dijaki** (Koncept), za katerega je pristojen Zavod RS za šolstvo. Potem ko je bil Koncept iz leta 2007 potrjen na pristojni

Strokovni komisiji MIZŠ, je Ekspertna skupina pod vodstvom ZRSŠ v letih 2012 – 2015 pripravljala njegovo posodobitev, do uveljavitve katere pa še ni prišlo.

ZOISOVE ŠTIPENDIJE: Slovenija je Zoisovim štipendistom v preteklih letih **namenila sredstva (v milijonih €)** kot sledi, **nima pa pregleda nad tem, za kaj štipendisti ta denar porabijo:**

Leto	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Milijonov €	31	29,5	26,2	19,3	18	16,1	17	12	12

Viri:

za leta 2010 – 2013: MDDSZ, Politika štipendiranja 2015-2019

(http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Politika_stipendiranja_2015_2019.pdf),

za leta 2014 - 2018: JŠRPIS, Poslovno-finančni načrti (<http://www.sklad-kadri.si/si/info/o-skladu/informacije-javnega-znacaja/poslovni-nacrt/>)

PROJEKTA RaST in SKOZ: Dvema pilotnima projektoma, virtualnima **središčema za delo z nadarjenimi**, ki ju je MIZŠ izbral na razpisu Spodbujanje prožnih oblik učenja in podpora kakovostni karierni orientaciji za nadarjene, sta bila leta 2017 odobrena 2 milijona evrov za obdobje treh let (kar je **666 tisoč evrov letno**). O projektih in porabi sredstev se **redno poroča ministrstvu in na javnih predstavitvah**. V prvem letu je za obogatitvene dejavnosti ali prevoz dijakov na tekmovanja, tabore ipd. **približno 100 SŠ prejelo 350.000 €**.

SKLEPI

Sklepno razpravo lahko strnemo v naslednje sklepe:

1. V kolikor se Slovenija odloči **razvijati delo z nadarjenimi »od zgoraj navzdol«**, preko Pravilnika, potrebujejo SŠ bolj jasna, smiselna ter testirana navodila, katere dijake vključiti v delo z nadarjenimi in za katere aktivnosti porabiti ure, predvsem mentorske, ki so opredeljene v 14. členu Pravilnika. Obstoječi in posodobljen Koncept, ki bi naj to določala, je potrebno poenostaviti v teoretičnem delu (stroka se naj glede tega **poenoti in doreče kakovosten način prepoznavanja nadarjenih**) ter okrepiti ali povsem samostojno **doreči izvedbeni del** (v obliki akcijskih načrtov na različnih nivojih, predvsem pa za šole) **ali pa** namesto slednjega **zagotoviti sistem izobraževanja mentorjev in koordinatorjev za delo z nadarjenimi**, ki bodo sledila ciljem Koncepta in časovnim opredelitvam v 14. členu Pravilnika.
2. V kolikor se Slovenija odloči razvijati delo z nadarjenimi **»od spodaj navzgor«**, je potrebno **zagotoviti razvoj** (dolgoročno financiranje) **središč za delo z nadarjenimi** oz. trenutnih pilotnih projektov obeh kohezijskih regij, ki zagotavljata izobraževanje dijakov. Za trenutne rezultate zadostuje 750.000 € letno. V obeh središčih pa se je že pokazala potreba po dodatni zaposlitvi (na Zahodu za »terensko delo«, na Vzhodu za »strokovni razvoj«).
3. Hkrati bi bilo potrebno **spremeniti način nagrajevanja nadarjenih**. Boljša kot denarna izplačila (štipendije) bi bile nagrade, ki po eni strani motivirajo in jim zagotavljajo kakovostno delo, po drugi pa omogočajo nadzor in oceno učinkovitosti prejete nagrade (npr. vavčerji za tabore, strokovna gradiva, opremo itd.).

Zapisal: dr. Marko Ivanišin, vodja projekta RaST
V Mariboru, 1. 12. 2018